

Sumari

Per què escric novel·la policíaca?.....	11
Capítol 1. Escriure gènere. Què li demana el lector a una novel·la policíaca?	23
Capítol 2. La novel·la policíaca com a novel·la. Les primeres passes.	45
Capítol 3. El plaer de la reflexió. Qui ho va fer?	67
Capítol 4. Acció. La vida és dura.....	83
Capítol 5. Anàlisi social. Llegint entre línies.....	107
Capítol 6. El narrador i el protagonista. Qui seguim.....	119
Capítol 7. El policia i el detectiu. Els que cerquen la veritat....	141
Capítol 8. El culpable. El pitjor de nosaltres mateixos	163
Capítol 9. El desenllaç. La sorpresa final	187
Apèndix. Consells dels clàssics.....	203
Vint regles per a l'escriptura de novel·les policíiques. SS Van Dine (1928)	205
Jorge Luis Borges i Adolfo Bioy Casares	209
Raymond Chandler. El decàleg per a escriure novel·la policíaca (1949).....	211
Decàleg per escriure històries de detectius (1929). Ronald Knox...	213
Consells de Chesterton. Com escriure relats policíacs (1925)	215
Elmore Leonard.....	217

Els vuit consells per escriure literatura d'intriga. P. D. James (de la pàgina web <i>Papel en blanco</i>).....	221
Francis Nevins divideix les trames de Cornel Woolrich (William Irish) en sis categories.....	223
Bibliografia.....	225
Autors esmentats	227

Per què escric novel·la policíaca?

Són molts els escriptors que parlen de la creació literària com una manera d'evadir-se de la realitat. Graham Greene, per exemple, es preguntava com era possible que «tots aquells que no poden escriure, compondre o pintar, són capaços d'escapar de l'absurd, la tristesa i el terror pànic que caracteritzen a la condició humana».

Per a mi escriure no és sinònim de fugida sinó ben al contrari. Quan escric, si em distancio de la realitat no és per eludir-la sinó per veure-la amb perspectiva, mirar-la de lluny i tractar de comprendre-la. És una manera de combatre l'absurd, la tristesa i el terror pànic; no de sortir corrent.

Allò que en diem imaginació es nodreix d'elements de la realitat que ens han impressionat i que organitzem d'una manera nova. Gràcies a ella, podem elaborar un discurs de ficció, una estructura lògica de plantejament, nus i desenllaç que ens permet comprendre millor el món en què vivim.

Mario Vargas Llosa: «La fuente de la narrativa en general es el descontento de los autores (...) y su deseo de llevar una vida distinta».

La font de la meua narrativa no és l'ansia de portar una vida diferent, cosa que penso que em resultaria impossible, sinó entendre-la i així viure millor. Estic d'acord amb Patricia Highsmith quan diu que escriure permet reorganitzar la pròpia vida i posar-hi ordre per, d'aquesta manera, viure més assossegat.

Cadascú arriba a la literatura per camins diversos i hi troba satisfaccions diferents. Escrivim com podem, com sabem, com ens surt i

com més ens agrada, i el que val per a uns potser no serveix per a uns altres. Per això, titulo aquest llibre *Com escric novel·la policíaca*, no per establir normes rígides i dogmàtiques sobre com s'ha de procedir sinó perquè conegueu la meua tècnica i, sobretot, les reflexions sobre el gènere que he anat elaborant al llarg de la meua carrera i que fonamenten la meua manera de veure la literatura.

I començo amb una pregunta, *Per què escric novel·la policíaca?*, que té quatre lectures possibles. Em sembla important respondre les quatre perquè ens puguem entendre.

— Per què *escric novel·la policíaca*? És a dir, per què sóc escriptor i no m'he dedicat, en canvi, a la medicina, o a la filatèlia, o als esports de risc.

— Per què *escric novel·la policíaca*? És a dir, per què sóc novel·lista i no m'he especialitzat en poesia o teatre, per exemple.

— Per què *escric novel·la policíaca*? És a dir, per què *novel·la policíaca* i no *novel·la a seques*, sense adjectius.

— I, a l'últim, per què *escric novel·la policíaca* i no *escric*, per exemple, *novel·la negra*, o *thriller*, o *novel·la criminal*, o *novel·la de misteri*, o *novel·la de detectius* o *novel·la detectivesca*?

Som-hi.

Per què *escric novel·la policíaca*?

Des de molt petit, gaudeixo del plaer de fascinar-me i fascinar amb històries de ficció.

Primer, com a narrador de contes aliens, explicava als meus amics del col·legi pel·lícules que no havien vist, o còmics que jo col·leccionava. Més tard, transformava aquests relats segons el gust i les expectatives del meu públic i, a la fi, els inventava. Al principi de manera oral; després per escrit, elaborant-los, repassant-los i corregint-los amb tanta minuciositat com m'era possible.

Llegia en veu alta, tant per a la meua mare com per als meus amics. Era una manera de compartir l'entusiasme per la lectura. Em

recordo llegint entre rialles P. G. Wodehouse, per exemple, davant d'una mare sofrida i pacient que m'escoltava, mentre planxava, com si jo fos el serial de les cinc. O amb el meu amic Jaume, llegint els còmics de Tintín, repartint-nos els papers, jo llegia les bafarades de Tintín i ell els d'Haddock, o ell interpretava Hernández i jo Fernández.

És el plaer de veure't capaç de despertar l'interès d'altres persones proporcionant-los un altre plaer, el de l'oient que percep una cosa nova, aparentment creada del no-res.

El principal motiu que jo m'hagi convertit en escriptor deriva, doncs, de la felicitat que obtinc captant l'atenció aliena mitjançant històries inventades. Tenir l'oportunitat de guanyar-me la vida compartint aquest gaudi ha estat un dels privilegis de la meua existència.

L'element més important d'aquesta feina, per a mi, sempre serà la història que s'ha de contar, com deixaré ben clar al llarg d'aquest llibre, encara que no puc negar que l'atenció del lector només es pot captar, en primera instància, a partir de la forma.

En abordar les primeres pàgines d'una novel·la, mentre el lector ignora el que estem a punt d'explicar-li, només disposem de la fluïdesa de la paraula, l'ordenament dels conceptes, la musicalitat i l'èmfasi per retenir la seva atenció. Un cop captat l'interès, però, encara que haurem de mantenir un estil brillant impedit que decaigui la qualitat literària, és la història que narrem el que passa a primer terme i pren protagonisme.

Per què escric *novel·la* policíaca?

L'estil, la manera de relatar una història, la forma que li donem, té tanta importància com la veu, com el timbre, la impostació, la pronunciació, la capacitat de seducció de l'orador o del rapsode.

No obstant això, per a mi, el que realment acaba capturant i apassionant el lector no és com es diu sinó què es diu.

El plantejament net i clar d'una noia que es diu Caputxeta Vermella perquè porta una caputxa vermella i que té una missió per complir;

el terrible nus en què es trobarà el llop que la seduirà i l'apartarà de les seves obligacions, i l'apocalíptic final a casa de l'àvia.

Ja ha quedat clar que això era exactament el que més m'agradava fer de petit. M'agradava llavors i continua agradant-me ara: elaborar històries que em semblen noves, que no recordo haver llegit enlloc i que mai m'han contat. Sens dubte, surten de retalls d'altres obres, o de detalls i anècdotes observades pel carrer, o de notícies llegides al diari, potser de possibilitats seguides per la curiositat, el que podia haver estat i no va ser, que com si fossin peces d'un trencaclosques molt particular combino a la meua manera per donar-los forma de quelcom original i inèdit.

Vull crear històries de manera que, fins i tot al més avesat lector, despertin la intriga de què passarà perquè no pugui preveure com tancaré la narració, com puc solucionar els conflictes creats, com sortiran dels seus compromisos els personatges que he inventat.

I és molt important deixar clar des del principi que les peripècies dels personatges, les seves expectatives, sentiments, alegries i dolors són el principi i el fi de la novel·la i a això se supeditarà tota la resta.

Per això sóc novel·lista: perquè per a mi la novel·la és la història que s'explica.

c) Per què escric *novel·la policíaca*?

En el decurs de la meua llarga carrera com a autor de novel·la policíaca, aquesta és la pregunta que m'han formulat més vegades.

Alguns cops, susceptible, he recordat les paraules de Raymond Chandler («Quan em pregunten, com fan de vegades, per què no tracto d'escriure una novel·la seriosa, no discuteixo; ni tan sols els pregunto què volen dir amb això d'una novel·la seriosa. Seria inútil. No sabrien què respondre. És la mena de pregunta que podria fer un lloro») o bé la intel·ligent resposta que va donar Stephen King quan li van preguntar per què escrivia històries de terror plenes de monstres:

—Què li fa suposar que puc triar?

Quan m'han agafat més mandrós i lacònic, per justificar la meua afició he recorregut al tòpic dels llibres que vaig llegir de jove. Aquelles aventures i misteris d'Enyd Blyton, seguits de l'addicció febril a Agatha Christie adquirida als quinze anys, en el camí de casa fins al col·legi del carrer Muntaner, que m'obligava a passar per davant de les llibreries de segona mà on s'apilaven muntanyes d'aquells llibres vermells d'enèssima mà. Comprava la novel·la a l'anada, la llegia d'amagat a les classes més avorrides, en les hores de lectura i al pati i, ben sovint, en el trajecte de tornada ja l'havia acabada i en necessitava una altra amb avidesa.

Als disset, vaig tenir un company d'institut, Vinyoli, fill de poeta, evidentment molt més instruït que jo, a qui vaig preguntar amb timidesa quins llibres em recomanava per elevar el meu nivell cultural. Em va fer una llista d'obres excel·lents entre les quals, *L'home que mirava passar els trens* (1938) de Georges Simenon que vaig localitzar en l'esplèndida col·lecció de novel·la policíaca *La Cua de Palla* (1963-1969) que dirigia Manuel de Pedrolo. Simenon em va portar a *La Cua de Palla* i allà vaig descobrir autors que em van acabar d'entusiasmar. Ira Levin, Raymond Chandler, Dashiell Hammett, Patricia Highsmith, Sebastien Japrisot i fins i tot un John Le Carré anterior a *L'espia que va venir del fred*.

A partir d'aquell moment, vaig quedar seduït pel gènere i em sembla que mai he aconseguit trobar lectures que m'embriaguin tant com aquestes. Va ser primer un enamorament apassionat i incondicional; després, vaig anar estudiant i coneixent més a fons el gènere, i vaig saber què li podia demanar, que era gairebé tot, i què em podia donar. I encara avui continuo sent-li fidel i, tot i que ja no sóc tan ingenu i és més difícil que em sorprenguin, de tant en tant em continua proporcionant plaers tan intensos com el primer dia.

La millor manera de definir el que espero trobar en una novel·la policíaca són les paraules de Michael Connelly que Andrea Cappelletti cita en el seu llibre *Elementi de tenebra*: «Només pretenc explicar una

història plena d'intrigues i de perill creixent per al meu investigador, una història que jo mateix vulgui llegir, una història amb un cor, amb emocions humanes al seu bell mig. És l'única manera de conduir una investigació sobre una cosa que no vols saber.» I Cappi afegeix: «pretenem crear en el lector emocions, tensions, sorpresa. Si tot és previsible, no aconseguirem crear cap de les tres reaccions.»

Aquesta era la mena de novel·les que m'agradaven i no és estrany que, sota aquesta influència, la primera novel·la que va sortir de les meves mans fos policíaca i que acabés especialitzant-me en el gènere, malgrat la condescendència amb què era contemplat des del Parnàs.

Poc després de submergir-me en aquest corrent literari, vaig descobrir dues coses de summa importància.

D'una banda, la riquesa esplèndida que contenen les pàgines d'aquesta classe de novel·les i, d'una altra, la superficialitat exasperant amb què les llegeixen molts dels aficionats i fins i tot alguns autors.

I si la primera observació representava un estímul per pertànyer al club de privilegiats, la banalitat amb què era subestimat el gènere també va ser un esperó que em va animar a la lluita per situar la novel·la policíaca al lloc d'honor que li pertoca.

La primera vegada que, durant una entrevista radiofònica, em van plantejar la pregunta més elemental («Què és la novel·la negra?»), em vaig sorprendre titubejant perdut en una sèrie de vacil·lacions erràtiques. «És una novel·la urbana... Amb contingut de denúncia... però no es pot concretar...» Em va caure la cara de vergonya. Em semblava imperdonable descobrir-me incapaç de definir amb claredat la primera matèria de la meva feina quotidiana.

I després, observant al meu voltant, em vaig anar adonant de com la frivolitat de la majoria d'autors, estudiosos i lectors desvirtuava del tot els textos i els convertia en banals passatemp.

Tractava d'explicar-ho Jorge Luis Borges: «Ciertos críticos niegan al género la jerarquía que le corresponde» atribuint-ho al fet que «le falta el prestigio del tedio (...) un inconfesado juicio puritano: considerar que un acto puramente agradable no puede ser meritorio».

Deia Manuel Vázquez Montalbán al pròleg del llibre *La novela criminal española*: «... Me costaba entender cómo pocos, muy pocos, se daban cuenta del carácter experimental que tenían mis primeras novelas policíacas, más cerca del *Manifiesto Subnormal* que de cualquier pretensión de best-seller.»

I va observar també José F. Colmeiro: «... se da por supuesto que [las novelas policíacas] no albergan la menor complejidad y ya no se intenta ir más allá de la superficie. Y tan inculto me parece aquel que, por carencia educativa, no puede profundizar en un texto como aquel que, pudiendo hacerlo, renuncia a ello.»

Qui vulgui ser autor de novel·la policíaca, doncs, s'haurà de fer a la idea que hi ha moltes probabilitats que la seva obra no sigui degudament respectada. Lectors de gran intel·ligència que en la història d'un home sol que camina sense rumb trobarien simbolismes, significats, rerefons, intencions, al·lusions i engrescadors cops de colze, en la narració d'un assassinat polític, en una societat en crisi, on es descriu la corrupció, poblada de personatges ambigus tant en el fons com en la forma, seran incapaços d'anar més enllà d'«una novel·la distreta, amb molts morts».

Existeix avui una demolidora tendència a simplificar, a convertir els conceptes en eslògans o titulars fàcils de recordar. I, si en tots els àmbits de la cultura anem relliscant cap a una alarmant superficialitat, en el cas de la novel·la policíaca l'evidència és aclaparadora.

I, això no obstant, si ho analitzem de manera imparcial i sense prejudicis, haurem d'acceptar que el gènere policíac està directament relacionat amb l'origen de la literatura. Perquè, si el seu tema essencial és el *misteri*, la història de la literatura neix a partir de la necessitat de solucionar misteris. Des del principi dels temps, l'home s'inventa històries buscant una explicació tranquil·litzadora a tot allò que li resultava incompreensible i per tant l'inquietava i li feia por.

Els llamps i trons en un cel de tempesta aterrien els homes prehistòrics que, incapaços de suportar la incertesa, necessitaven una justificació per a aquells fenòmens esgarrifosos. Aleshores, es van in-

ventar uns éssers formidables que s'enfurismaven i disparaven llamps i enviaven calamitats per castigar els homes, i els van anomenar déus.

I l'existència dels déus, que ho explicava tot, resultava tranquil·litzadora per comprendre la pròpia existència.

El misteri que més ha esglaiat al gènere humà des de sempre ha estat la *mort*. Explicar-se la mort, per apaivagar les pors, ha estat un dels objectius primigenis de l'home. Per això, podem dir que hem assolit un cim especialment significatiu quan en literatura associem la tranquil·litzadora solució de misteris a *l'angoixa de la vida i de la mort*.

O de l'Eros i el Thanatos, si li volem donar pàtina intel·lectual; o del bé i el mal, des d'un punt de vista moral; o del sexe i la violència, perquè ho entengui tothom.

Aquest és el missatge que s'oculta darrere de tota novel·la policíaca. Si la pitjor transgressió imaginable és provocar la mort d'un altre ésser humà, els nostres investigadors busquen la causa d'aquesta mort, què hi ha més enllà del cadàver, per què va morir i qui és el culpable.

És la concreció metafòrica de tot un seguit de preguntes metafísiques.

I, donat que la mort és el mal que ens volem explicar, o volem evitar; arribarem de manera natural a preguntar-nos pel bé, i el discurs del gènere esdevindrà inevitablement moral. I així la novel·la policíaca tracta «del quebrantamiento de códigos, de la ruptura aberrante de la norma, del misterio que rodea el crimen, del submundo en que deambula el criminal, de los efectos del delito en el entorno social, del castigo y acaso de la impunidad» (Román Álvarez Rodríguez), continguts que representen qüestions de gran interès per a qualsevol que vulgui analitzar els codis de la societat en què vivim.

Salvador Vázquez de Parga fa un resum perfecte d'allò que és essencial a la novel·la policíaca i que serà objecte del llibre present: «El fin de la novela policíaca es el de toda literatura. El entretenimiento, la evasión o la diversión es uno de sus más importantes objetivos, pero no el único. Tras el crimen, tras la persecución o la investigación, se ocultan con frecuencia motivaciones morales, sociales, políticas, etc., y ello confiere al género consistencia y dignidad.»

Consistència i dignitat que, en els seus inicis, ningú va discutir perquè va arribar de la mà de literats indiscutibles com Edgar Allan Poe, que va triomfar a França gràcies a l'excel·lent traducció de Baudelaire; o Arthur Conan Doyle, Honoré de Balzac, Charles Dickens, G. P. Chesterton... I que, després, quan va evolucionar i adoptar un altre aspecte nou i revolucionari, va ser avalada per intel·lectuals com André Gide, André Malraux, Albert Camus, Jean Paul Sartre, Luis Cernuda, o Jorge Luis Borges i Bioy Casares que van atorgar categoria d'excel·lència a autors com Hammett, Chandler, Horace McCoy o James M. Cain.

André Gide, concretament, diu de Hammett: «Vaig llegir amb gran interès (i, per què no dir-ho, amb gran admiració) *The Maltese Falcon* de Dashiell Hammett (1930), de qui l'estiu passat havia llegit, encara que en una traducció, el sorprenent *Red Harvest* (1929), molt superior al *Falcon*, a *The Thin Man* (1934) i a una quarta novel·la, òbviament escrita per encàrrec, el títol de la qual se m'escapa en aquest moment. (...) En *Red Harvest* els diàlegs, escrits amb total mestria, podrien donar directrius a un Hemingway o fins i tot a un Faulkner, i la narrativa en si està ordenada amb una habilitat i un cinisme implacables...»

Per què escric novel·la policíaca?

De les quatre respostes que m'he compromès a donar en el present capítol, aquesta és la que menys interès em desperta.

Per què m'entesto a dir novel·la policíaca i no negra, com seria més adequat per als meus lectors? Per què no novel·la criminal, o policial, de misteri, o detectivesca, o *thriller*...?

No m'agrada la denominació de novel·la criminal perquè, com la de dona fatal, em suggereix quelcom dolent, nefast, que podria ser interpretat com una al·lusió a la qualitat del contingut del gènere, però qualsevol de les altres em semblen bé.

El dubte, fins i tot el prejudici, deriva de l'enfrontament visceral i ancestral existent entre l'anomenada *novel·la enigma* i la *novel·la negra*.

Seria *novel·la enigma* aquella que recolza en una estructura consistent en la investigació d'un assassinat a la recerca del seu autor a partir d'una sèrie de pistes i interrogatoris al final dels quals resultarà ser culpable el que semblaria més innocent.

Els membres del Detection Club, fundat a Londres el 1930, defensaven que un element indispensable d'aquestes novel·les era el *fair play*, és a dir, que el lector, atent a pistes i dades, pogués arribar a les mateixes conclusions lògiques que l'investigador protagonista de la història, i esbrinar la identitat de l'assassí abans que l'autor li donés la solució. Va ser l'autora Dorothy Sayers qui primer va establir per escrit l'ortodòxia d'aquesta mena de novel·la i qui va aplicar el terme de *fair play*.

La *novel·la negra*, en canvi, seria d'estructura molt més lliure i variada, amb predomini de l'acció, en un intent d'aproximació a la realitat violenta d'una societat corrupta.

Per raons que més tard tractarem d'entendre, defensors de la novel·la enigma van carregar contra la novel·la negra dient que era immoral, perversa i incoherent, «protagonitzada per un detectiu que surt endavant a força de cinisme, cops de puny i trets»; mentre que aficionats a la novel·la negra van abominar de la novel·la enigma adduint que era tramposa, avorrida, reaccionària i desconnectada de la realitat.

L'estudiós i erudit Javier Coma va arribar fins i tot a negar-li el dret a ser considerada tan sols literatura i, amb gran enginy, li deia crucitrama, paraliteratura o pseudoliteratura.

Mai vaig entendre tal rivalitat perquè aprecio valors notables inherents i exclusius de la novel·la enigma al mateix temps que defenso les qualitats analítiques i socials de la novel·la negra, i no em semblen incompatibles ni de bon tros contraposades.

Ben al contrari, observo que les tendències actuals del gènere apunten a una fusió d'ambdues opcions. L'enigma sempre va ser-hi i

hi serà, i la seva solució proporcionarà plaer als lectors, però no em sembla que això sigui incompatible amb la descripció de les xacres de la societat que, d'altra banda, tampoc em semblen tan llunyanes de la novel·la enigma. Per què hauríem de prescindir d'un o altre element, si poden conviure en un mateix relat?

També aquesta discussió formarà part d'aquest llibre i, des del principi, no he volgut prendre partit. Per això he optat per aquest adjectiu, *policiaca*, de significat més ampli, de fet el que sempre vaig utilitzar per referir-me al gènere, des de petit, i que segons el meu criteri engloba les dues tendències que, al cap i a la fi, conviuen des de sempre en pau i harmonia, alienes a les discussions dels savis, en els prestatges de les llibreries on es reuneixen les obres d'aquest tipus.

Aquest manual està dirigit a tot aquell que vulgui escriure novel·les que tractin de la transgressió, del crim, de la recerca de la veritat, de la justícia, de la llei, de la persecució, del càstig i de l'eventual impunitat, sigui basant-se en una estructura de novel·la enigma, sigui amb l'aspecte de la novel·la negra, sigui del que resulta de la fusió d'ambdues, que jo recomano.

Al cap i a la fi, cadascú escriurà com sàpiga, com pugui i com li surti. Només ens esforçarem perquè el resultat sigui meditat, sòlid, coherent, divertit, apassionant i intel·ligent.

A veure si ho aconseguim.

© del text: Andreu Martín i Farrero, 2016
© d'aquesta edició: Pagès Editors, SL, 2017
C/ Sant Salvador, 8 — 25005 Lleida
editorial@pageseditors.cat
www.pageseditors.cat

Primera edició: gener de 2017
ISBN: 978-84-9975-825-1
DL L 35-2017
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, SL
www.bobala.cat

—| imprès a **lleida** |—

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.